# Nya lagvalsregler om makars och registrerade partners förmögenhetsförhållanden

Av professor Michael Bogdan

*Artikeln presenterar kortfattat två nya EU-förordningar på den internationella familjerättens område, nämligen förordningen nr 2016/1103 av den 24 juni 2016 om domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden samt förordningen nr 2016/1104 av den 24 juni 2016 om domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap. De två förordningarna skall med några undantag tillämpas från och med den 29 januari 2019 och kommer att avsevärt påverka förmögenhetsordningen för såväl svenska par som flyttar till utlandet som utländska par som invandrar till Sverige.*

## 1 Inledning

Den pågående unifierings- och harmoniseringsprocessen rörande medlemsländernas internationella privat- och processrätt har under våren 2016 gjort en ny framstöt genom antagandet av två nya omfattande EU-förordningar, nämligen förordningen nr 2016/1103 av den 24 juni 2016 om domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden (i det följande ”makarförordningen”)[1] samt förordningen nr 2016/1104 av den 24 juni 2016 om domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap (i det följande ”partnerförordningen”)[2]. De två förordningarna skall med några undantag av teknisk karaktär tillämpas från och med den 29 januari 2019 (se därom i avsnitt 2.1 och 3 nedan). I egenskap av EU-förordningar kommer de att bli direkt tillämpliga i svenska domstolar och deras tolkning i sista instans anförtros åt EU-domstolen.

De två förordningarna är resultat av mångåriga ansträngningar, men man har tyvärr inte lyckats med att uppnå den enhällighet som i enlighet med artikel 81(3) i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) krävs för antagande av europeiska lagstiftningsakter inom den internationella familjerättens område. På begäran av en majoritet medlemsstater använde man sig därför av det särskilda

[1] EUT 2016 L 183 s. 1.
[2] EUT 2016 L 183 s. 30.

förfarandet om s.k. fördjupat samarbete, som innebär att förordningarna endast blir tillämpliga i och mellan de s.k. deltagande medlemsstaterna, till vilka även Sverige hör.[3]

För svenskt vidkommande kommer de nya reglerna att till största delen ersätta de idag gällande bestämmelserna i lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden (i det följande ”LIMF”), liksom vissa regler i den internordiska förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (i det följande ”NÄF”). Det bör dock uppmärksammas att NÄF inte gäller samkönade äktenskap och registrerade partnerskap och att LIMF å andra sidan även reglerar de förmögenhetsrättsliga verkningarna av samboförhållanden, vilka överhuvudtaget inte berörs av de nya EU-reglerna.

Denna uppsats är avsedd att kortfattat presentera den nya regleringen, varvid fokus läggs på kollisionsbestämmelserna (lagvalsreglerna). Trots sin stora praktiska betydelse får reglerna om domsrätt och om erkännande och verkställighet av avgöranden endast en mycket summarisk behandling i avsnitt 3 nedan, eftersom de har övervägande teknisk karaktär och i många avseenden känns igen från vissa andra EU-förordningar. Detsamma gäller kollisionsreglerna i partnerförordningen eftersom dessa, med några få men viktiga undantag beskrivna i avsnitt 4 nedan, i fråga om såväl artikelnumrering som sitt innehåll i huvudsak utgör en kopia av kollisionsreglerna om makars förmögenhetsförhållanden.

## 2 Nya kollisionsregler om makars förmögenhetsförhållanden

### *2.1 Allmänt*

I enlighet med makarförordningens artikel 69(3) skall dess kollisionsregler tillämpas endast på makar som ingått äktenskap eller valt tillämplig lag för sina förmögenhetsförhållanden efter den 29 januari 2019. De gamla kollisionsreglerna i LIMF och NÄF kommer således att behålla sin betydelse under många decennier framöver.

Begreppet äktenskap definieras inte i förordningen, som överlåter detta åt de deltagande medlemsstaternas nationella rätt.[4] De deltagande medlemsstater som inte godtar samkönade äktenskap och inte betraktar dessa som riktiga äktenskap kan således vägra att tillämpa makarförordningen på dem, men kan i dylika fall eventuellt i stället använda sig av partnerförordningens regler (se avsnitt 4 nedan).

Begreppet makars förmögenhetsförhållanden definieras i artikel 3(1)(a) som en uppsättning regler som rör förmögenhetsförhållanden, till följd av äktenskapet eller dess upplösning, mellan makar och

[3] Se båda förordningarnas premiss 11. De deltagande medlemsstaterna är, förutom Sverige, Belgien, Cypern, Grekland, Kroatien, Slovenien, Spanien, Frankrike, Portugal, Italien, Malta, Luxemburg, Tyskland, Tjeckien, Nederländerna, Österrike, Bulgarien och Finland.

[4] Se förordningens premiss 17.

mellan makar och tredje man. Begreppet, som skall tolkas autonomt och inte i enlighet med någon nationell rätt, måste förstås som begränsat till civilrättsliga frågeställningar, men omfattar i gengäld såväl spörsmål om den dagliga förvaltningen av makars egendom som frågor om avveckling av deras förmögenhetsförhållanden till följd av äktenskapsskillnad, boskillnad eller den ena makens död.[5] Vissa frågeställningar undantas i artikel 1(2) från hela förordningens tillämpningsområde, såsom makars rättskapacitet och rättshandlingsförmåga, giltigheten av äktenskap, underhållsskyldighet,[6] arv,[7] social trygghet, rätten till överföring mellan makar av vissa pensionsrättigheter, sakrätters karaktär och registrering av rättigheter i fast eller lös egendom.

I likhet med nästan alla andra EU-rättsliga lagvalsregler är makarförordningens kollisionsreglering enligt artikel 20 avsedd att användas ”universellt” i den meningen att det för förordningens tillämpbarhet inte spelar någon roll om den materiella lag som den anvisar råkar vara lagen i en medlemsstat eller inte. I geografiskt avseende är regleringen således heltäckande och lämnar inte något utrymme åt nationella (t.ex. svenska) eller regionala (t.ex. internordiska) kollisionsregler. En helt annan sak är att några av förordningens kollisionsregler tillmäter viss betydelse åt den omständigheten att makarna eller en av dem har hemvist inom en medlemsstat (se nedan om artiklarna 23 och 25).

Regleringen är geografiskt heltäckande också i det avseendet att den anvisade lagen i princip skall tillämpas på samtliga tillgångar, oavsett i vilket land de är belägna (artikel 21). Det spelar inte heller någon roll för förordningens tillämpbarhet om egendomen är fast eller lös,[8] låt vara att fast egendom i vissa specialfall särbehandlas (se exempelvis nedan om artikel 28).

Den tillämpliga lagens tillämpningsområde definieras inte i förordningen på ett uttömmande sätt, men artikel 27 innehåller en utförlig exempellista, enligt vilken den tillämpliga lagen skall avgöra bland annat klassificeringen av egendom i olika kategorier (i svensk rätt exempelvis gränsdragningen mellan enskild egendom och giftorättsgods), överföring av egendom från en sådan kategori till en annan, den ena makens ansvar för den andra makens skulder, makes/makars befogenheter, rättigheter och skyldigheter när det gäller

[5] Se förordningens premiss 18 och COM (2016) 106 slutlig s. 7.

[6] Beträffande tillämplig lag för underhållsskyldighet mellan makar se hänvisningen till 2007 års Haagprotokoll om tillämplig lag avseende underhållsskyldighet i artikel 15 i förordningen nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet, EUT 2009 L 7 s.1. Själva Haagprotokollets text finns bl.a. i EUT 2009 L 331 s. 19.

[7] Beträffande makes arvsrätt se förordning nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg, EUT 2012 L 201 s. 107.

[8] Se COM (2016) 106 slutlig s. 9.

egendom, upplösning av makars förmögenhetsförhållanden och fördelning eller avveckling av egendomen, äktenskapsförords materiella giltighet samt verkningarna av makars förmögenhetsförhållanden på rättsförhållanden mellan en make och tredje man.

Sistnämnda förhållanden till tredje man får en relativt detaljerad tilläggsbehandling i förordningens artikel 28. Den tillämpliga lagen får trots det som står i artikel 27 inte av make åberopas mot tredje man om denne varken hade eller vid tillbörlig aktsamhet borde ha haft kännedom om den rättsordningens tillämplighet. Tredje man anses ha haft sådan kännedom om det rör sig om den lag som tillämpas på den aktuella transaktionen mellan make och tredje man, lagen i den stat där transaktionens parter har hemvist eller, om det gäller fast egendom, lagen i den stat där egendomen är belägen. Alternativt räcker det också med att krav i någon av dessa lagar på kungörelse eller registrering av makarnas förmögenhetsförhållanden har uppfyllts. Det är värt att notera att det här inte rör sig om presumtioner, utan om fasta regler enligt vilka tredje mans kännedom inte får motbevisas. Det torde dock även i andra fall vara möjligt att visa att tredje man hade kännedom om den tillämpliga lagen. Kan den tillämpliga lagen inte göras gällande mot tredje man, avgörs tredjemansverkan av makars förmögenhetsförhållanden av den lag som är tillämplig på den aktuella transaktionen eller, om det gäller fast egendom eller registrerade tillgångar, lagen i den stat där egendomen är belägen eller registrerad.

Förordningens kollisionsregler torde ha ambitionen att i fall av bodelning med anledning av makes död undvika såväl överlappningar som luckor i förhållande till EU:s arvsförordning.[9] Gränsdragningen måste i princip ske enhetligt och autonomt, utan att vara bunden av det ena eller andra medlemslandets juridiska begreppsbildning och terminologi. Det finns dock frågeställningar vilkas kvalifikation som successionsrättsliga eller äktenskapsrättsliga kan ge upphov till svårigheter. Det är exempelvis inte helt klart huruvida den svenska s.k. basbeloppsregeln i ärvdabalkens 3 kap. 1 § andra stycket av EU-domstolen skulle uppfattas som en arvsrättslig förmån eller en förmån härrörande ur makarnas förmögenhetsordning.

Förordningen innehåller också en sedvanlig uppsättning bestämmelser avseende allmänna internationellt-privaträttsliga frågeställningar, såsom artikel 30 om internationellt tvingande regler,[10] arti-

[9] Förordning nr 650/2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg, EUT 2012 L 201 s. 107.

[10] Artikel 30, som stadgar att förordningen inte begränsar tillämpningen av domstolslandets internationellt tvingande regler (dvs. regler vilka med hänsyn till allmänintressen är avsedda att oavsett i övrigt tillämplig rättsordning användas ”vid alla situationer inom deras tillämpningsområde”), synes i första hand vara avsedd att möjliggöra tillämpning av domstolslandets bestämmelser om skydd för familjebostad även när utländsk rätt är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållan-

kel 31 om *ordre public*, artikel 32 om uteslutande av återförvisning (*renvoi*), artiklarna 33 och 34 om stater som har flera rättsordningar avseende olika territoriella enheter eller olika kategorier av personer, samt artikel 35 om icke-tillämpning av förordningens kollisionsregler på domstolslandets interna lagkonflikter. En särskild regel i artikel 29 handlar om sådana fall där en sakrätt tillerkänd av den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, exempelvis en sakrättsligt skyddad nyttjanderätt efter äktenskapets upplösning, är okänd i den medlemsstat där den åberopas; i sådana fall skall den okända sakrätten vid behov i möjligaste mån anpassas till den närmast likvärdiga sakrätten i den aktuella medlemsstatens lag.

*2.2 Partsautonomi*

I likhet med LIMF och NÄF ger förordningen makar eller blivande makar vissa begränsade möjligheter att avtala om att utse eller byta tillämplig lag för sina förmögenhetsförhållanden. Enligt artikel 22 kan man härvid välja lagen i den stat där någon av dem vid tidpunkten för avtalets ingående har hemvist eller lagen i en stat där någon av dem vid sagda tidpunkt är medborgare.[11] Detta liknar valfriheten enligt 3 § LIMF, men förordningen synes inte räkna med möjligheten att ett lagvalsavtal i händelse av makes död kan träffas mellan den överlevande maken och den avlidnes arvingar och universella testamentstagare. En under äktenskapet överenskommen ändring av tillämplig lag får, om makarna inte avtalat annat, endast verkan för framtiden. Kommer makarna överens om att ge ändringen retroaktiv verkan så får det inte inverka menligt på tredje mans rättigheter.

Artikel 22 nämner inte personer med flera medborgarskap. Premiss 50 uttalar däremot att frågan om hur sådana personer skall behandlas är en preliminär fråga vilken inte omfattas av förordningen utan bör överlåtas åt nationell rätt. Premissen tillägger dock att detta övervägande inte bör påverka giltigheten av ett lagval; att artikel 22(1)(b) i motsats till artikel 22(1)(a) talar om ”en stat” och inte ”den

den, se förordningens premiss 53 och COM (2016) 106 slutlig s. 11 (jfr också 9 § LIMF). Enligt min mening möjliggör artikel 30 för svenska domstolar dock också att med tillämpning av 12 kap. äktenskapsbalken oavsett i övrigt tillämplig lag jämka alltför oskäliga bodelningar. Att 12 kap. äktenskapsbalken idag är internationellt tvingande framgår av 10 § LIMF och detta kan man i framtiden även utan uttryckligt stöd i svensk lagtext fortsätta att hävda med hänvisning till att frågan om olika svenska reglers internationellt tvingande karaktär normalt överlämnats åt rättstillämpningen. Av förarbetena till artikel 30 framgår för övrigt att dylik karaktär inte nödvändigtvis förutsätter att den svenska regeln verkligen är avsedd att tillämpas vid *alla* situationer inom sitt sakliga tillämpningsområde, eftersom dess internationellt tvingande natur kan exempelvis vara begränsad till personer bosatta i Sverige, se COM (2016) 106 slutlig s. 11.

[11] I Kommissionens kommentar till artikel 22 står däremot att friheten att under äktenskapet avtala om ändring av tillämplig lag är begränsad till de rättssystem som makarna kunde ha valt när äktenskapet ingicks, se COM (2016) 106 slutlig s. 10. Enligt denna kommentar, som synes oförenlig med artikelns ordalydelse, skulle makarna således inte få välja exempelvis lagen i det land där de först vid tiden för ändringsavtalet har hemvist och/eller är medborgare.

stat" där en av makarna är medborgare tyder dessutom på att personer med flera medborgarskap själva får välja det av medborgarskapen som de vill stödja sitt lagval på.

Regler om lagvalsavtalets giltighet till formen finns i förordningens artikel 23. Avtalet skall vara skriftligt, daterat och undertecknat, men ett elektroniskt meddelande som möjliggör en varaktig dokumentation skall anses vara likvärdigt med ett skriftligt meddelande. Har makarna vid tidpunkten för avtalets ingående hemvist i en *medlemsstat* som föreskriver ytterligare formkrav för äktenskapsförord så skall dessa uppfyllas av lagvalsavtalet. Har makarna vid tiden för avtalets ingående hemvist i olika medlemsstater räcker det dock med att avtalet uppfyller de formella kraven i en av dessa och, om endast en av makarna har hemvist i en medlemsstat, skall formen i enlighet med denna medlemsstats lag vara uppfylld. Den materiella giltigheten av lagvalsavtalet skall enligt artikel 24 prövas enligt den genom avtalet valda lagen, låt vara att en make kan åberopa sitt hemvistlands lag för att få fastställt att han eller hon inte har samtyckt till avtalet om prövning av samtycket enligt den valda lagen skulle framstå som orimlig.

### *2.3 Tillämplig lag i brist på makarnas eget lagval*

Erfarenheterna av LIMF tyder på att partsautonomin endast kommer att utnyttjas av en mycket liten andel par. Har makar eller blivande makar underlåtit att avtala om tillämplig lag för sina äktenskapliga förmögenhetsförhållanden tillämpas enligt artikel 26(1) i första hand lagen i den stat där makarna hade sin "första gemensamma hemvist" efter det att äktenskapet ingicks. Kan detta alternativ inte tillämpas, tillämpas lagen i den stat där båda makarna vid tiden för äktenskapets ingående var medborgare. Är även detta alternativ oanvändbart eftersom makarna hade inga eller flera gemensamma medborgarskap, skall man tillämpa lagen i den stat till vilken makarna, med beaktande av samtliga omständigheter, vid tiden för ingående av äktenskapet gemensamt hade närmast anknytning.

Det är inte helt klart hur "första gemensamma hemvist" skall tolkas. Det behöver tydligen inte röra sig om ett gemensamt hem, utan det räcker med hemvist i ett och samma land. Inte heller verkar det krävas ett gemensamt hemvistland redan vid tiden för äktenskapets ingående; det är exempelvis inte ovanligt att ena maken av praktiska skäl flyttar till den andra makens hemvistland först flera månader efter vigseln. Förordningens premiss 49 godtar därför även makarnas första gemensamma hemvist etablerad "en kort tid efter äktenskapets ingående". Saken blir mer problematisk i sådana relativt sällsynta fall där makarna får sitt första gemensamma hemvistland först efter en längre tid, kanske efter flera år. I dessa fall torde den första gemensamma hemvisten inte utgöra ett lämpligt anknytningsfaktum, eftersom regeln då skulle kunna medföra att en av makarna ensidigt, genom att flytta till den andra makens hemvistland, utan karenstid och med ret-

roaktiv verkan kunde åstadkomma ett byte av makarnas sedan längre tid etablerade förmögenhetsordning.

Undantagsvis kan domstol efter ansökan av en av makarna besluta att det är lagen i makarnas senaste gemensamma hemvistland som skall tillämpas. Detta förutsätter enligt artikel 26(3) att den sökande maken kan visa att makarna hade sin gemensamma hemvist i den staten under en avsevärt mycket längre tid än i sitt första gemensamma hemvistland och att de båda har förlitat sig på lagen i det senaste gemensamma hemvistlandet för att ordna eller planera sina förmögenhetsförhållanden. Detta undantag gäller i så fall retroaktivt från äktenskapets ingående, men om en av makarna motsätter sig detta så gäller det från och med inrättandet av den senaste gemensamma hemvisten. Undantaget gäller inte om makarna redan före inrättande av den senaste gemensamma hemvisten har upprättat äktenskapsförord och det får inte heller inverka menligt på tredje mans rätt enligt lagen i makarnas första gemensamma hemvistland.

De nya reglerna utgår, med ett par begränsade undantag, således från oföränderlighetsprincipen enligt vilken samma rättsordning, bestämd med hänsyn till omständigheterna vid äktenskapets ingående, skall reglera makars förmögenhetsförhållanden under hela äktenskapet. Detta gäller oavsett senare ändringar i exempelvis deras hemvist och/eller medborgarskap. I detta avseende medför förordningen en grundläggande förändring i jämförelse med 4 § LIMF, som innehåller en tvåårsregel med innebörden att båda makarnas hemvistbyte till ett annat land efter två års bosättning i det nya landet automatiskt medför ett byte av tillämplig lag. Oföränderlighetsprincipen motiveras i förarbetena med behovet av förutsebarhet och behovet av att lätt kunna fastställa tillämplig lag.[12]

Förordningens artikel 25 handlar om tillämplig lag beträffande äktenskapsförords giltighet till formen. Artikeln utgör i princip en kopia av de i avsnitt 2.2 ovan beskrivna reglerna i artikel 23 rörande ett lagvalsavtals formella giltighet, dock med det tillägget att äktenskapsförord även måste uppfylla formkrav i den lag som är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden.

### 3 Nya regler om domsrätt och erkännande/verkställbarhet av avgöranden rörande makars förmögenhetsförhållanden

I enlighet med övergångsreglerna i makarförordningens artikel 69 (1 och 2) skall förordningens domsrättsregler och regler om erkännande och verkställighet endast tillämpas på förfaranden som har inletts, på officiella handlingar som har upprättats och förlikningar in-

[12] Se COM (2016) slutlig s. 10. För svenskt vidkommande innebär denna rättsutveckling mot oföränderlighetsprincipen delvis ett steg tillbaka till tiden före LIMF:s ikraftträdande den 1 juli 1990, då man i Sverige följde en ”allmän internationellt privaträttslig grundsats”, enligt vilken makars förmögenhetsförhållanden under hela äktenskapet i princip var underkastade lagen i det land där mannen vid tiden för äktenskapets ingående var medborgare (se t.ex. NJA 1970 s. 420).

för domstol som har godkänts eller ingåtts fr.o.m. den 29 januari 2019. Domar som meddelats efter sistnämnda dag skall dock erkännas och verkställas även när förfarandet inleddes dessförinnan, men endast om den utfärdande domstolens behörighet var förenlig med förordningens domsrättsregler.[13]

Makarförordningen tillerkänner i sina artiklar 4 och 5 behörighet i frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden åt domstolar[14] i den medlemsstat där talan väckts rörande arv efter en av makarna eller, förutsatt att makarna ingått avtal därom och vissa ytterligare förutsättningar är uppfyllda, åt domstolar i den medlemsstat där talan väckts om upplösning, separation eller annullering av äktenskapet. Behörighet i dessa fall bestäms således normalt indirekt av EU:s arvsförordning eller Bryssel II-förordningen[15]. Det räcker dock inte att domstolslandet har domsrätt enligt någon av dessa förordningar, utan talan om t.ex. arv eller äktenskapsskillnad måste verkligen ha väckts där.

Är ingen domstol behörig enligt artiklarna 4 och 5 tillerkänner artikel 6 domsrätt åt medlemsstaterna i följande hierarkiska ordning: (a) den medlemsstat på vars territorium makarna har hemvist då talan väcks, (b) den medlemsstat på vars territorium makarna senast hade hemvist i den mån någon av dem fortfarande är bosatt där, (c) den medlemsstat på vars territorium svaranden har hemvist eller (d) den medlemsstat där båda makarna är medborgare.

Parterna har enligt artikel 7 vissa möjligheter att genom skriftligt, daterat och undertecknat avtal komma överens om att domstolarna i den medlemsstat vars lag är tillämplig eller där äktenskapet ingicks skall ha exklusiv behörighet. Tyst prorogation genom att svaranden utan protester går i svaromål godtas också (artikel 8).

En domstol som inte erkänner äktenskapet kan undantagsvis förklara sig sakna behörighet att pröva dess förmögenhetsrättsliga rättsverkningar (artikel 9). Reglerna i artiklarna 10 och 11, avseende s.k. subsidiär behörighet och *forum necessitatis*, är avsedda att förhindra negativa kompetenskonflikter. Någon möjlighet att tillämpa nationella domsrättsregler finns inte kvar.

Ytterligare bestämmelser i artiklarna 12–19 handlar om bland annat domsrätten i genkäromål och mål som har samband med varandra, litispendens, interimistiska åtgärder och möjligheten att avstå från att pröva frågor avseende tillgångar belägna i en tredjestat där domen inte skulle komma att erkännas eller verkställas.

[13] Att detta inte gäller domar meddelade den 29 januari 2019 torde bero på ett förbiseende.
[14] Begreppet domstol definieras på ett vidsträckt sätt i förordningens artikel 3(2).
[15] Se förordning nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning nr 1347/2000, EUT 2003 L 338 s. 1.

Såvitt gäller erkännande och verkställbarhet av avgöranden meddelade i en annan medlemsstat påminner förordningens artiklar 36–57 om motsvarande regler i den numera ersatta Bryssel I-förordningen nr 44/2001.[16] Erkännande sker således automatiskt, dvs. utan att något särskilt förfarande behöver anlitas, medan verkställbarhet förutsätter ett exekvaturbeslut (verkställbarhetsförklaring) i den medlemsstat där domen skall verkställas. Erkännande och verkställbarhet kan vägras endast i mycket speciella situationer, bland annat om det skulle strida mot grunderna för rättsordningen (*ordre public*) i den berörda medlemsstaten eller vara oförenligt med där meddelat eller gällande avgörande i mål mellan samma parter. Erkännande/verkställbarhet av officiella handlingar och verkställbarhet av inför domstol ingångna förlikningar regleras i artiklarna 58–60.

Av särskilt intresse för Sverige är att artikel 62(3) tillåter fortsatt tillämpning av den nordiska äktenskapskonventionen från 1931 (dvs. NÄF), den reviderade nordiska arvskonventionen från 1934 (dvs. kapitel 3 i lagen (2015:417) om arv i internationella situationer) och den nordiska domskonventionen från 1977 (dvs. lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område), dock endast i den mån de föreskriver enklare och snabbare förfaranden för erkännande och verkställighet av domar i frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden. Några speciella domsrätts- och kollisionsregler för internordiska situationer blir således inte längre tillåtna på detta rättsområde.

## 4 Nya regler om registrerade partners förmögenhetsförhållanden

Registrerat partnerskap definieras i partnerförordningens artikel 3(1)(a) som ”lagstadgad samlevnadsform mellan två personer, vilkens registrering är obligatorisk enligt den lagen och vilken uppfyller lagstiftningens formella krav i fråga om instiftande”. Det är uppenbart att denna definition är alltför vidsträckt, eftersom den vid bokstavlig tolkning även inbegriper äktenskap. Det måste därför i definitionen ”tolkas in” ett ytterligare rekvisit, nämligen att det rör sig om en samlevnadsform *annan än äktenskap*.

Den kollisionsrättsliga regleringen i partnerförordningen liknar till sin struktur, artikelnumrering och flertalet detaljregler motsvarande regler i makarförordningen, dock med ett par mycket centrala undantag. Den första skillnaden är att partnerförordningens artikel 22(1)(c) ger registrerade partner ett ytterligare alternativ när det gäller deras rätt att själva välja tillämplig lag, nämligen lagen i den stat enligt vars lag det registrerade partnerskapet har ingåtts. Den andra skillnaden rör fastställande av tillämplig lag när parterna inte har gjort något val. I ett sådant fall skall enligt artikel 26 i princip alltid

[16] Förordning nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EUT 2001 L 12 s. 1.

tillämpas lagen i den stat enligt vars lag det registrerade partnerskapet ingåtts; endast i undantagsfall får domstolen på en partners begäran tillämpa den senaste gemensamma hemviststatens lag, vilket förutsätter att denna lag tillerkänner registrerade partnerskap förmögenhetsrättsliga verkningar, partnerna haft gemensam hemvist i denna stat under en betydande tidsperiod och båda partnerna har förlitat sig på lagen i denna stat för att ordna eller planera sina förmögenhetsförhållanden.

I fråga om domsrätt skiljer sig partnerförordningens artikel 6 från artikel 6 i makarförordningen (se avsnitt 3 ovan) genom att tillägga en ytterligare domsrättsgrund (e), nämligen att det registrerade partnerskapet ingåtts i enlighet med den aktuella medlemsstatens lag.

Att landet enligt vars lag partnerskapets registrerats, vilket normalt — men inte nödvändigtvis alltid — sammanfaller med det land där partnerskapets ingåtts, tillmäts betydelse i fråga om såväl domsrätt som tillämplig lag sammanhänger med att många länders materiella rätt inte erkänner registrerade partnerskap och deras rättsverkningar. Genom att göra det möjligt att tillämpa registreringslandets lag och i vissa fall ge samma lands domstolar behörighet undviker man förhoppningsvis ett juridiskt vakuum, men man kommer inte ifrån att anknytningen till registreringslandet icke blott kan ligga långt tillbaka i tiden utan dessutom kan ha varit rent tillfällig.

Efter införandet i Sverige av samkönade äktenskap tillåter svensk rätt inte längre registrering av nya partnerskap, men partnerförordningen kan likväl vara praktiskt betydelsefull när svenska domstolar konfronteras med partnerskap ingångna i enlighet med främmande lag. Även äldre registrerade partnerskap ingångna enligt den upphävda svenska lagen (1994:1117) kan aktualisera partnerförordningens regler om domsrätt och erkännande/verkställbarhet. Detsamma gäller enligt artikel 69(3) förordningens lagvalsregler i sådana fall där partnerna valt tillämplig lag efter den 29 januari 2019.

## 5 Några avslutande anmärkningar

Det mest positiva med de nya förordningarna är att de mildrar den idag rådande rättsosäkerheten avseende makars och registrerade partners förmögenhetsförhållanden i sådana gränsöverskridande fall där man inte kan förutse i vilken medlemsstats domstolar eventuella framtida tvister kommer att avgöras. Denna rättsosäkerhet kan försvåra för gifta eller registrerade par att utnyttja den fria rörlighet för personer som de tillerkänns av EU-rätten. Någon unifiering av medlemsstaternas materiella regler på detta område är inte ett realistiskt mål med hänsyn till de alltför skilda värderingar som präglar olika medlemsstaters familjerätt. Gemensamma regler om domsrätt, tillämplig lag och erkännande/verkställbarhet av avgöranden kommer att avsevärt underlätta förmögenhetsförvaltningen och förmögenhetsplaneringen för migrerande familjer.

De nya förordningarna rör inte sambor, vilket är beklagligt med hänsyn till att denna parbildning ökar i popularitet i hela Europa. Den uppfattas dock inte överallt som en legitim familjeform och de förmögenhetsrättsliga problem som den kan ge upphov till löses i många länder genom samma kollisionsregler och materiella regler som tillämpas på exempelvis sammanboende vänner, vuxna syskon eller familjemedlemmar ur skilda generationer. Hur man i Sverige i framtiden kommer att behandla internationellt privat- och processrättsliga aspekter av samboförhållanden återstår att se; en möjlighet vore att för deras vidkommande behålla reglerna i LIMF, en annan att skapa nya regler, förmodligen helt eller delvis inspirerade av de nya EU-förordningarna.

Det är också beklagligt att man inte lyckats uppnå den enhällighet som krävdes för antagande av en reglering bindande för samtliga medlemsstater (utom Danmark, Irland och Storbritannien, vilka åtnjuter en särställning på det civilrättsliga samarbetets område inom EU). En frivillig anslutning av en klar majoritet av medlemsstaterna är dock ändå av stor betydelse. Det finns för övrigt inget som hindrar en senare frivillig anslutning av de återstående medlemsstaterna eller några av dem.[17]

Den väsentligaste sakliga förändringen i de nya kollisionsreglerna jämfört med LIMF och NÄF är övergången till oföränderlighetsprincipen. Denna princip, som fram till den 1 juli 1990 gällde också i Sverige, har onekligen vissa fördelar, såsom att parets förmögenhetsrelationer är stabila och motsvarar de förutsättningar från vilka de berörda förmodligen utgick vid tiden för äktenskapets/partnerskapets ingående. Ett svenskt pensionärspar, som flyttar till Spanien, behåller enligt de nya reglerna normalt livet ut den svenska äktenskapliga förmögenhetsordningen och ett från Syrien till Sverige inflyttat par skall i princip livet ut behålla den förmögenhetsordning som stadgas i syrisk lag. Oföränderligheten får dock inte missförstås. Det rör sig inte om tillämpning av de materiella reglerna som de såg ut vid tiden för äktenskapets eller partnerskapets ingående (s.k. regelpetrifikation), utan om tillämpning av de *vid tiden för prövningen* gällande materiella reglerna i den stat vars lag på grund av omständigheterna (hemvist eller medborgarskap) vid tiden för äktenskapets/partnerskapets ingående utpekas som tillämplig.[18] Den tillämpliga rättsordningens egna övergångsbestämmelser skall dock beaktas, vilket i vissa fall kan tänkas leda till användning av äldre materiella rättsregler. Det är inte helt klart hur man i dessa avseenden lämpligen bör hantera exempelvis de fall där den tillämpliga lagen är lagen i en stat som inte längre existerar eller lagen i en stat som många år efter att paret flyttat därifrån och bytt medborgarskap genomgått en samhällsomvälvning inklusive

[17] En sådan anslutning har redan aviserats av Estland.
[18] Jfr NJA 1968 s. 126.

en radikal och för paret helt främmande reformering av reglerna om makars/partners förmögenhetsförhållanden.

Ur lagstiftningsteknisk synvinkel anser jag det beklagligt att man inte nöjt sig med en gemensam förordning för såväl äktenskaps som registrerade partnerskaps förmögenhetsförhållanden. De två förordningarnas artiklar är till övervägande del identiska och de skillnader som ansågs behövliga kunde ha hanterats inom ramen för en enda författning. EU:s internationella privat- och processrätt lider redan idag av en överdriven mängd ord och sidor, med talrika dubbleringar vilka gör materialet svårt att överblicka och onödigt svårhanterligt för såväl praktiker som studenter. Att EU-reglerna ofta är onödigt komplicerade och karakteriseras av talrika undantag och undantag från undantag gör inte saken bättre. Det är värt att notera att de två nya förordningarna sammanlagt upptar 56 sidor i EU:s officiella tidning, vilket torde motsvara minst 15 gånger textmassan hos LIMF (som dessutom även reglerar sambors förmögenhetsförhållanden).